

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на Мариян Димитров Томов
на тема *„Нови форми: виртуално семейство и онлайн протестни движения.
Съвременни процеси и семейни трансформации”*
за присъждане на образователна и научна степен „доктор”,
научна специалност *Журналистика* (Медии и връзки с обществеността)

от доц. д-р Илиана Павлова,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

1. Актуалност на темата

Глобализацията и новите форми на комуникационни практики, появили се вследствие от развитието на технологиите, обуславят актуалността на темата за „виртуалното семейство”. Дисертационният труд на Мариян Томов е опит в проучването на явления и процеси, които носят динамиката на съвременния свят: разпадът на традиционното семейство, създаването на нов тип семейственост; ролята на социалните мрежи за изграждането на чувство за принадлежност към различни групи, поддържането на нов тип връзки и комуникационни режими на близост.

Виртуалното семейство е „алтернативна семейна форма”, появила се при раздялата на членовете на традиционното семейството и физически наложилата се (пространствена, а често и времева) дистанция между тях. На белязаното от уседналост и сплотено под покрива на общия дом традиционно семейство, се противопоставя мобилното виртуално семейство, членовете на което са разпръснати по различни краища на света и поддържат връзка помежду си посредством комуникационните и информационните технологии.

Социалните мрежи и новите мобилни технологии са средството, необходимо на модерния човек, за да достигне до виртуалната агора, на която да заяви своята принадлежност и чувство за семейна общност.

Дисертационната тема на Мариян Томов *„Нови форми: виртуално семейство и онлайн протестни движения. Съвременни процеси и семейни трансформации”* по ясен и категоричен начин задава рамката на актуално научно изследване с принос в описването, анализирането и осмислянето на явления от съвремието.

2. Структурни и съдържателни особености на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд се състои от въведение, три глави, заключение, ползвана и цитирана литература (208 заглавия на латиница, 38 на кирилица, 21 интернет адреса). В приложение са предствени 8 снимки на семейства, участващи в протестите през февруари и юни 2013 г. Общият обем на дисертационния труд е 200 стр.

Първа глава *„Социално-демографски процеси и структурни трансформации, настъпващи в традиционното семейство”* има въвеждаща и общотeorетична роля. Последователно са проследени социалните промени, които протичат в европейското и в

българското общество, за да се открият трансформациите в традиционното семейство (на микро равнище). Посочени са причините за социално-демографските процеси и структурните трансформации, довели до появата на различни видове семейства: кохабитационно семейство, връзка, при която интимните партньори живеят разделени заедно, реконструирано семейство, семейство с един самотен родител, семейство под дъгата, мигрантско семейство, виртуално семейство. Първа глава е в обем от 74 стр. (11 – 85 стр.)

Втора глава *„Характеристика на комуникацията между членовете на виртуалното семейство“* е в обем от 47 страници (86 – 133 стр.) и има собствен изследователски принос. Изследването на комуникацията между членовете на виртуалното семейство е базирано на качествена методология, включваща дълбочинни лични интервюта с членове на български семейства, които са разделени, но поддържат връзка помежду си чрез мобилен телефон и социални мрежи.

Трета глава *„Ролята на социалните мрежи и на българското семейство в протестните движения“*, в обем от 27 стр. (134 – 161 стр.), представя анализ на Фейсбук групите *„Против високите сметки на тока“* и *„Искаме цени на тока, съобразени с доходите в България“*, създадени по време на февруарските протести в България, а също и анализ на протестите, организирани чрез хаштага #ДАНСwithme през юни 2013 г. Поставената цел е: *„да направим съпоставка между февруарските и юнските протести и да разберем комплексната природа на протестите, които започват онлайн и се пренасят офлайн“* (стр. 138).

3. Научни приноси

За приносна откроявам втора глава от дисертационния труд *„Характеристики на комуникацията между членовете на виртуалното семейство“*.

Проведеното качествено изследване и наблюденията върху комуникацията между отделните членове на семействата (използвани средства за комуникация, периодичност на разговорите, тематика, продължителност) предпоставят основната теза на Мариян Томов: *глобалните процеси „стремително променят не само външния, но същевременно и вътрешния свят на човека“* (с. 5).

В тази си част дисертационния труд прави редица изводи, които намирам за важни: различният начин на живот и продължителната раздяла се отразяват на периодичността и качеството на комуникация, а оттук довеждат до отчуждение между членовете на семейството; същевременно голяма част от разделените роднини не възприемат себе си като виртуално семейство поради възникващата асоциация с *„несъществуващо семейство“*. Качеството на комуникацията зависи от степента на медийна грамотност, а също и от приспособимостта на отделните членове на семейството към характеристиките на медията.

4. Въпроси, основни препоръки и забележки

Съществуващо в един динамичен и технологично опосредстван комуникационен режим, новото *„виртуално семейство“* позволява различни изследователски позиции.

Считам обаче, че в съдържателен план трета глава „Ролята на социалните мрежи и на българското семейство в протестните движения” бележи отстъп от предварително набелязаната цел на изследването. Аргументът, че *„Наред с феномена виртуално семейство, под въздействието на непрестанно развиващите се информационни и комуникационни технологии и глобални процеси – икономически, политически, културни, се оформят и други виртуални общности, каквито са онлайн протестните движения”* (стр. 135), не е достатъчно убедителен за отнемането на изследователския обект. Ролята на социалните мрежи и протестите в България (от месец февруари 2013 г., довели до оставката на правителството на ГЕРБ, и тези, които започват през месец юни във връзка с избора на председател на ДАНС) вероятно биха могли да бъдат обособени в самостоятелно научно изследване.

В този смисъл, приписаните заслуги, че изследването *„разширява научното поле на познания в сферата на новото явление на онлайн движенията в социалните медии”* и че *„Прави своеобразен опит да обогати съществуващата литература чрез съпоставка на два периода на протести в една и съща страна”* (стр. 160), имат своите основания, но тези основания са извън рамките на набелязаните цели в конкретния дисертационен труд. Изказаната теза, че със своето присъствие онлайн или офлайн семейството допринася за развитието на демократичните процеси и *„не само е повлияно, но същевременно е и носител на промените в обществото”* (стр. 165), се нуждае от сериозна и задълбочена аргументация.

В структурно-композиционно отношение откривам дисбаланс в обема на отделните части на дисертацията: първа глава, на която са възложени въвеждащи и общотeorетични функции, е в обем от 74 страници, докато втора и трета глава, които имат самостоятелна изследователска стойност, са с общ обем от 74 стр. (втора глава – 47 страници, трета – 27 стр.).

5. Заключение

Като имам предвид актуалността на темата и откритите приноси моменти на дисертацията, препоръчам на уважаемото жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на Мариян Димитров Томов за дисертационния му труд *„Нови форми: виртуално семейство и онлайн протестни движения. Съвременни процеси и семейни трансформации”*.

15 юли 2014 г.
Велико Търново

Доц. д-р Илиана Павлова